

BOLALAR NUTQI BILAN ISHLASHDA OTA ONA VA PEDAGOG HAMKORLIGI.

Ro‘ziyeva Nozimaxon

Andijon davlat pedagogika instituti

3-kurs 302-guruh talabasi

nozimaroziyeva05@gmail.com

tel: +998-88-048-04-09

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21044040>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda pedagog va ota ona hamkorligining qanday ahamiyatga ega ekanligi, bola bilan shug‘ullanish jarayonini ota yoki ona kuzatishi kerakligi va bu jarayonni bola nutqiga qanday ijobiy ta’sirlari borligi haqida keng qamrovlicha yoritilgan. Shu bilan birgalikda ota ona bolaning nutqini shakllanishida va korreksiya ishlarini samarali tashkillanishida bevosita qatnashishi va bu holatda ota yoki onaning ishtiroki juda muhimligi borasida so‘z yuritilgan.*

Kalit so‘zlar: *nutq rivojlanishi, hamkorligi, nutqiy faoliyat, oilaviy tarbiya, nutqiy muhit, logopedik yordam, korreksion-pedagogik ishlar, nutqiy nuqsonlar, ta’lim jarayoni, ijtimoiylashuv, nutq madaniyati.*

СОТРУДНИЧЕСТВО РОДИТЕЛЕЙ И УЧИТЕЛЕЙ В РАБОТЕ С РЕЧЬЮ ДЕТЕЙ

Рузиева Нозимахон

Андижанский государственный педагогический институт

Студентка 3 курса, группа 302

nozimaroziyeva05@gmail.com

tel: +998-88-048-04-09

Аннотация: *В данной статье всесторонне рассматривается важность сотрудничества учителя и родителей в работе с детьми с*

нарушениями речи, необходимость контроля со стороны отца или матери за процессом работы с ребенком, а также положительное влияние этого процесса на речь ребенка. Одновременно обсуждается необходимость непосредственного участия отца или матери в формировании речи ребенка и эффективной организации коррекционной работы, а также важность участия отца или матери в этом случае.

Ключевые слова: развитие речи, сотрудничество, речевая деятельность, семейное воспитание, речевая среда, логопедия, коррекционно-педагогическая работа, дефекты речи, образовательный процесс, социализация, речевая культура.

PARENTS AND TEACHERS COOPERATION IN WORKING WITH CHILDREN'S SPEECH

Ruziyeva Nozimakhon

Andijan State Pedagogical Institute

3rd year student, group 302

nozimaroziyeva05@gmail.com

tel: +998-88-048-04-09

Abstract: This article comprehensively discusses the importance of teacher-parent cooperation in working with children with speech disabilities, the need for the father or mother to monitor the process of working with the child, and the positive effects this process has on the child's speech. At the same time, it is discussed that the father or mother should directly participate in the formation of the child's speech and the effective organization of correctional work, and that the participation of the father or mother in this case is very important.

Keywords: speech development, cooperation, speech activity, family upbringing, speech environment, speech therapy, correctional and pedagogical work, speech defects, educational process, socialization, speech culture.

Kirish. Bugungi kunda bolalar nutqini rivojlantirish masalasi pedagogika, logopediya va psixologiya fanlarining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Nutq bolaning atrofdagi olamni anglashi, bilimlarni o‘zlashtirishi, tengdoshlari va kattalar bilan muloqotga kirishishi hamda shaxs sifatida shakllanishida muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli bolalarda nutqiy rivojlanishni ta‘minlash va mavjud nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda ta‘lim muassasasi hamda oilaning o‘zaro hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Bolaning dastlabki nutqiy tajribasi oilada shakllanadi. Ota-onalar tomonidan yaratilgan nutqiy muhit, bolaning yoshiga mos muloqot, kitob o‘qish, suhbatlar tashkil etish va nutqiy faoliyatga rag‘batlantirish uning lug‘at boyligini kengaytirishga hamda bog‘lanishli nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagoglar esa mazkur jarayonni ilmiy-pedagogik yondashuv asosida tashkil etib, bolaning nutqiy imkoniyatlarini yanada rivojlantiradilar. Ayniqsa, nutqiy nuqsonlarga ega bolalar bilan ishlashda ota-ona va pedagogning hamkorligi korreksion ishlarning samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlarda bolaning nutqiy rivojlanishi ijtimoiy muhit va kattalar bilan hamkorlik natijasida shakllanishi ta‘kidlangan. Shu bois nutqiy rivojlanish jarayonida ota-onalar va pedagoglarning o‘zaro hamkorligini yo‘lga qo‘yish, ularning mas‘uliyatini oshirish hamda birgalikdagi faoliyatni tashkil etish masalalarini o‘rganish bugungi kunda dolzarb ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda ota-onalarning faol ishtiroki pedagogik ta‘sir samaradorligini sezilarli darajada oshiradi[1]. Chunki bola o‘z vaqtining asosiy qismini oilada o‘tkazadi va uning ilk nutqiy tajribasi aynan oila muhitida shakllanadi. Ota-onalarning bolalar bilan muntazam suhbatlashishi, badiiy adabiyotlar o‘qib berishi, ertak va hikoyalarni muhokama qilishi hamda nutqiy o‘yinlarni tashkil etishi lug‘at boyligini kengaytirishga, bog‘lanishli nutqni rivojlantirishga va to‘g‘ri talaffuz ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagog tomonidan berilgan tavsiyalarning uy sharoitida davom ettirilishi bolada mustahkam nutqiy

malakalar hosil bo‘lishiga yordam beradi. Natijada ta’lim muassasasi va oila o‘rtasidagi uzviy hamkorlik bolaning nutqiy, intellektual hamda ijtimoiy rivojlanishini ta’minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Asosan bolalar nutqi bilan ishlash jarayonida ota ona va pedagog (logoped) o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik ayniqsa muhimdir. Chunki logoped bola bilan ishlash jarayonida unga turli xil vazifalar, nutqini rivojlanishiga yordam beruvchi pedagogik vosita va metodlardan foydalanadi. Bu esa albatta bolaning nutqini faol tarzda shakllanishiga yordam beradi. Ammo bu jarayon kattalar nazorati ostida mustahkamlanib borilmasa, bu albatta boladagi rivojlanishni ancha kechikishiga olib kelishi mumkin. Aynan shuning uchun ham ota – ona va pedagog o‘rtasida o‘zaro hamkorlik yuzaga kelishi muhim jarayondir.

Nutq nuqsonlarini bartaraf etish bo‘yicha olib boriladigan korreksion ishlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan logoped va ota-onalarning birgalikdagi faoliyatiga bog‘liq. Ota-onalar logopedik mashg‘ulotlarda shakllantirilgan ko‘nikmalarni uy sharoitida mustahkamlab borishlari zarur[2]. Misol uchun, bola bilan ishlayotgan logoped unga turli hil logopedik mashg‘ulotlarni bajartirdi, bilish faoliyatlarini rivojlantiruvchi turli didaktik o‘yin va metodikalardan foydalandi. Albatta bu jarayonlar ma’lum vaqt oralig‘ida amalga oshiriladi. Ya’ni logoped bola charchab qolmasligi va tez zerikmasligi uchun logopedik mashg‘ulotlarni 15-20 minut davomida amalga oshirishi mumkin. Qolgan vaqtda esa bolaning asosiy faoliyati bo‘lgan o‘yin faoliyatini shakllantirish uchun turli didaktik o‘yin va mashg‘ulotlarni tashkillaydi. Ammo bu vaqt mobaynida bolada hosil bo‘lgan ko‘nikmalar mustahkamlanmasa bolada sezilarli rivojlanishga erisha olmaslik mumkin. Shuning uchun ham mashg‘ulot davomida o‘tkazilgan barcha mashg‘ulotlar qaytadan uyda ota- ona nazorati ostida mustahkamlansa, bolada nafaqat nutqiy ko‘nikma balki ijtimoiy ko‘nikmalar ham birgalikda shakllanib boradi.

Logopedik ta'sirning samaradorligi mutaxassis va oila o'rtasidagi tizimli hamkorlik bilan belgilanadi. Ota-onalarning korreksion jarayonga faol jalb qilinishi bolaning nutqiy rivojlanish sur'atlarini tezlashtiradi[3]. Chunki logopedik mashg'ulotlar odatda haftaning ma'lum kunlari va cheklangan vaqt davomida olib borilsa, bolaning asosiy faoliyati va muloqoti oila muhitida kechadi. Shu sababli logoped tomonidan mashg'ulotlarda shakllantirilgan nutqiy ko'nikmalarni kundalik hayotda mustahkamlash ota-onalarning bevosita ishtirokini talab etadi. Logoped va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik, avvalo, bolaning nutqiy holatini kompleks o'rganishdan boshlanadi. Mutaxassis bolaning nutqidagi kamchiliklar, ularning kelib chiqish sabablari va korreksion ishlarning mazmuni haqida ota-onalarga batafsil ma'lumot beradi. O'z navbatida, ota-onalar bolaning uy sharoitidagi nutqiy faolligi, muloqot xususiyatlari va kundalik rivojlanishi haqidagi kuzatuvlarini logoped bilan muntazam baham ko'radilar. Mazkur axborot almashinuvi korreksion ishlarni individual xususiyatlardan kelib chiqib rejalashtirish imkonini yaratadi.

Bolaning nutqiy rivojlanishida oila muhitining ta'siri beqiyos bo'lib, ota-onalarning pedagogik va logopedik tavsiyalarga amal qilishi korreksion ishlar samaradorligini oshiradi[4]. P.M. Po'latovanning uchbu fikrlari bolaning nutqiy rivojlanishida oilaning o'rnini naqadar muhim ekanligini ko'rsatadi. Chunki bola hayotining dastlabki bosqichlaridan boshlab eng ko'p vaqtini oila davrasida o'tkazadi va uning birinchi muloqot tajribasi aynan ota-onalar bilan bo'lgan munosabatlar orqali shakllanadi. Oilada yaratilgan nutqiy muhit, kattalarning nutq madaniyati, bola bilan olib boriladigan suhbatlar hamda birgalikdagi faoliyatlar bolaning lug'at boyligi, talaffuzi va bog'lanishli nutqining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Logopeda va ota – ona o'rtasidagi hamkorlik quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- Logoped diagnostika va korreksion dastur ishlab chiqadi; Ota-ona esa uy sharoitida logoped tavsiyalarini amaliyotga tatbiq etadi; Bola esa muntazam mashqlar orqali nutqiy ko‘nikmalarni o‘zlashtiradi.
- Logopedik mashg‘ulotlar cheklangan vaqt ichida o‘tkaziladi, ammo ota-ona ishtirokida bu jarayon kundalik hayotga ko‘chadi. Natijada bola nutqi doimiy stimulyatsiya ostida bo‘ladi va o‘zlashtirish tezlashadi.
- Logoped ota-onaga metodik ko‘rsatma beradi; ota-ona bolaning uy sharoitidagi holatini kuzatib boradi; natijalar muntazam tahlil qilinadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish jarayoni murakkab va ko‘p omilli pedagogik jarayon bo‘lib, unda oilaviy muhit, ta’lim muassasasi faoliyati hamda logopedik yondashuvlarning uyg‘unligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bolaning ilk nutqiy tajribasi asosan oila sharoitida shakllanadi va keyingi rivojlanish bosqichlarida pedagogik hamda korreksion ta’sirlar orqali takomillashadi. Shuningdek, ota-onalarning pedagogik va logopedik tavsiyalarga rioya qilishi, uy sharoitida nutqiy mashqlarni muntazam tashkil etishi hamda bolaga ijobiy nutqiy muhit yaratishi nutqiy ko‘nikmalarning tez va barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda teskari aloqa mexanizmining mavjudligi ya’ni ota-onalar va logoped o‘rtasidagi doimiy axborot almashinuvi korreksion jarayonni individual ehtiyojlarga moslashtirish imkonini beradi. Umuman olganda, bolalar nutqini rivojlantirishda ota-ona va logoped hamkorligi yagona korreksion-pedagogik tizim sifatida qaralishi lozim. Ushbu tizimning samaradorligi uning tizimliliigi, uzluksizligi va maqsadga yo‘naltirilganligiga bog‘liq bo‘lib, u bolalarning nutqiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ушакова О.С. Развитие речи дошкольников. – Москва: Издательство Института психотерапии, 2001

2. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии. – Москва: Просвещение, 1968
3. Волкова Л.С. Логопедия. – Москва: Владос, 2008
4. Р.М. По‘latova. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005